

SYNODI ET COLLECTIONES LEGUM
Vol. XII

Acta synodalia
ab anno 553 ad annum 600

Compositio et elaboratio

Henricus Pietras SJ

Officina editoria «Wydawnictwo WAM»

Cracoviae MMXX

SYNODY I KOLEKCJE PRAW
Tom XII

Dokumenty synodów od 553 do 600 roku

Układ i opracowanie

Henryk Pietras SJ

Wydawnictwo WAM

Kraków 2020

© Wydawnictwo WAM, 2020

Recenzja naukowa:
prof. Marek Inglot SJ
Pontificia Università Gregoriana

Adiustacja i korekta:
Agnieszka Caba

Projekt okładki:
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-277-1629-3

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260
www.wydawnictwowam.pl

Druk i oprawa: EKODRUK • Kraków

ILLUSTRISSIMO PROFESSORI
IOANNI ILUK
GRATO ANIMO PRO AMICITIAE DONO.

WPROWADZENIE

Niniejszym przedstawiamy kolejny tom Akt Synodalnych. Jako kontynuacja tomów poprzednich obejmują one lata 553-600. Okres ten był szczególnie ważny dla Hiszpanii. Odbył się wtedy ważny synod w Toledo (589), w czasie którego król Rekkared uroczyście odstąpił od arianizmu i przeszedł do kościoła katolickiego, razem ze swoim ludem Wizygotów. Arianizm ten nie miał już wiele wspólnego z samym Ariuszem, który w latach dwudziestych IV wieku zanegował wprost bóstwo Chrystusa. Tym terminem określano zbiorczo wszystkich chrześcijan nie przyjmujących nicejskiego wyznania wiary z 325 roku. Goci używali wyznania wiary zatwierdzonego w Konstantynopolu w roku 360, gdyż na tym synodzie był obecny ich „patriarcha”, biskup Wulfila. *Credo* to zostało oficjalnie zaaprobowane przez cesarza Teodozjusza w roku 386, Goci jednak pilnie strzegli swojej tożsamości narodowej i także na polu wiary chcieli odróżniać się od Rzymian. Miało to sens, kiedy w V wieku król Teoderyk Wielki starał się o arianą federację ludów barbarzyńskich mogących stanowić przeciwwagę dla cesarstwa wschodniego, po śmierci tego króla przestało to jednak mieć polityczne znaczenie. Goci podzielili się w walce o sukcesję po nim, Frankowie ciągle trzymali się na uboczu i byli katolikami, Burgundowie również odstąpili od jedności, cesarz Justynian odbił Italię od Gotów i pozostawanie przy arianizmie było coraz bardziej anachroniczne. Rodziło też problemy w samej Hiszpanii, gdzie katolicy stawali się coraz silniejsi. Doszło więc do oficjalnej konwersji, w ramach których potępiono wszelkie sformułowania mogące sugerować wierność arianą poglądom. Odegnano się więc od formuły „Chwała Ojcu przez Syna w Duchu Świętym”, a także dla podkreślenia że Syn Boży ma wszystko co Ojciec, powiedziano, że Duch Święty pochodzi od Ojca i Syna. Nie wprowadzono tego jeszcze do *Credo*, co nastąpiło dopiero na synodzie w Bradze w 675 roku, ale idea już dojrzała do tego, by zawrzeć ją w tekście synodalnym.

Warto zwrócić uwagę na synod rzymski z 595 roku, w którym pod dyktando Grzegorza Wielkiego sformułowano kilka postanowień ważnych dla funkcjonowania kościoła rzymskiego. Interesujące jest, że w synodzie wzięli udział wszyscy prezbiterzy rzymscy, w liczbie 35. Jet to prawie dwa razy mniej niż było w 499 roku, skąd mamy poprzedni spis prezbiterów. Spowodowane to było drastycznym zmniejszeniem się liczby mieszkańców Rzymu, do około 25 tysięcy, na skutek wojen gockich (538-552).

W tej drugiej połowie VI wieku odbyło się również kilka synodów syryjskich, zwanych nestoriańskimi, gdyż chrześcijanie tameczni nie zgadzali się z potępieniem tak zwanych „trzech rozdziałów” w roku 553, czyli pism Teodora z Mopsuestii, Teororeta z Cyru i Ibas z Edessy, którym zarzuczano nestorianizm *ante litteram*. Znaleźli schronienie w Persji, historycznie antyrzymskiej, a stamtąd w niedługim czasie wybiorą się na misyjne podróże aż do Chin i Mongolii.

Wprowadzenia do poprzednich tomów serii „Synodi et collectione legum” przedstawiały w wyczerpujący sposób zamierzenia serii i sposób prezentowania tekstów źródłowych. Nie chcemy tego przepisywać. Dostosowujemy tylko bibliografię do epoki nas interesującej i przypominamy o sposobie sporządzania przypisów. Uwagi do testu oryginalnego, zaznaczające warianty tekstualne między wydaniem oznaczone są małymi literami alfabetu. Numery łacińskie umieszczone w tekście po obu stronach odnoszą do źródeł danego prawa, w poprzednich synodach lub kolekcjach praw oraz do podstawowej bibliografii. Wielkie litery alfabetu po stronie polskiej odsyłają do not wyjaśniających, przydatnych, naszym zdaniem, do zrozumienia tekstu.

ELENCHUS NOMINUM SYNODORUM

(alfabetyczny spis nazw synodów)

Lat.-Pol.

Alexandria	–	Aleksandria
Aquilea	–	Akwilea
Arelate	–	Arles
Arvernia	–	Orwernia
Autissiodorum	–	Auxerre
Barcinona	–	Barcelona
Braccara	–	Braga
Brinnacum	–	Berny
Cabilo	–	Chalon-sur-Saône
Caesaraugusta	–	Saragossa
Carthago	–	Kartagina
Constantinopolis	–	Konstantynopol
Drum Caeta in Hibernia	–	Drum Caeta w Irlandii
Ferns in Hibernia	–	Ferns w Irlandii
Gallia	–	Galia
Gradus	–	Grado
Guba in Mesopotamia	–	Guba w Mezopotamii
Hierosolima	–	Jerozolima
Hispalis	–	Sewilia
Histria	–	Istria
Karin-Theodosiopolis	–	Karin-Theodosiopolis
Lucus Augusti	–	Lugo
Lugdunum	–	Lyon

Maranum	–	Marano
Matiscona	–	Mâcon
Mettis	–	Metz
Narbona	–	Narbonne
Normannia	–	Normandia
Numidia	–	Numidia
Osca	–	Huesca
Parisii	–	Paryż
Persia	–	Persja
Pictavium	–	Poitiers
Roma	–	Rzym
Saliq	–	Saliq
Salona	–	Solin
Santonae	–	Saintes
Sauriacum	–	Sorcy
Seleucia	–	Seleucja
Toletum	–	Toledo
Turonium	–	Tours
Valentia	–	Valence

ALFABETYCZNY SPIS NAZW SYNODÓW

(elenchus nominum synodorum)

Pol.-Łac.

Akwilea	–	Aquilea
Aleksandria	–	Alexandria
Arles	–	Arelate
Auxerre	–	Autissiodorum
Barcelona	–	Barcinona
Berny	–	Brinnacum
Braga	–	Braccara
Chalon-sur-Saône	–	Cabilo
Drum Caeta w Irlandii	–	Drum Caeta in Hibernia
Ferns w Irlandii	–	Ferns in Hibernia
Galia	–	Gallia
Grado	–	Gradus
Guba w Mezopotamii	–	Guba in Mesopotamia
Huesca	–	Osca
Istria	–	Histria
Jerozolima	–	Hierosolima
Karin-Theodosiopolis	–	Karin-Theodosiopolis
Kartagina	–	Carthago
Konstantynopol	–	Constantinopolis
Lugo	–	Lucus Augusti
Lyon	–	Lugdunum
Mâcon	–	Matiscona
Marano	–	Maranum

Metz	–	Mettis
Narbonne	–	Narbona
Normandia	–	Normannia
Numidia	–	Numidia
Orwernia	–	Arvernia
Paryż	–	Parisii
Persja	–	Persia
Poitiers	–	Pictavium
Rzym	–	Roma
Saintes	–	Santonae
Saliq	–	Saliq
Saragossa	–	Caesaraugusta
Seleucja	–	Seleucia
Sewilia	–	Hispalis
Solin	–	Salona
Sorcy	–	Sauriacum
Toledo	–	Toletum
Tours	–	Turonium
Valence	–	Valentia

SIGLA BIBLICA

(Skróty biblijne)

VETUS TESTAMENTUM

- Gn – Liber Genesis (Księga Rodzaju)
- Ex – Liber Exodus (Księga Wyjścia)
- Lv – Liber Leviticus (Księga Kapłańska)
- Nm – Liber Numerorum (Księga Liczb)
- Dt – Liber Deuteronomii (Księga Powtórzonego Prawa)
- Ios – Liber Iosue (Księga Jozuego)
- Idc – Liber Iudicum (Księga Sędziów)
- Rt – Liber Ruth (Księga Rut)
- 1 Sam – Liber I Samuhelis (1 Księga Samuela)
- 2 Sam – Liber II Samuhelis (2 Księga Samuela)
- 1 Reg – Liber I Regum (1 Księga Królewska)
- 2 Reg – Liber II Regum (2 Księga Królewska)
- 1 Par – Liber I Paralipomenon (1 Księga Kronik)
- 2 Par – Liber II Paralipomenon (2 Księga Kronik)
- Esd – Liber Esdrae (Księga Ezdrasza)
- Ne – Liber Nehemiae (Księga Nehemiasza)
- Tob – Liber Thobis (Księga Tobiasza)
- Idt – Liber Iudith (Księga Judyty)
- Est – Liber Esther (Księga Estery)
- Iob – Liber Iob (Księga Hioba)
- Ps – Liber Psalmorum (Księga Psalmów)
- Prv – Liber Proverbiorum (Księga Przysłów)
- Eccle – Liber Ecclesiastes (Księga Koheleta)
- Ct – Canticum Canticorum (Pieśń nad pieśniami)
- Sap – Liber Sapientiae (Księga Mądrości)

Sir	– Liber Ecclesiasticus (Księga Syracha)
Is	– Liber Isaiae (Księga Izajasza)
Ier	– Liber Ieremiae (Księga Jeremiasza)
Lam	– Lamentationes (Lamentacje)
Bar	– Liber Baruch (Księga Barucha)
Ez	– Prophetia Ezechielis (Księga Ezechiela)
Dn	– Prophetia Danielis (Księga Daniela)
Os	– Prophetia Osee (Księga Ozeasza)
Ioel	– Prophetia Ioel (Księga Joela)
Am	– Prophetia Amos (Księga Amosa)
Abd	– Prophetia Abdiae (Księga Abdiasza)
Ion	– Prophetia Ionae (Księga Jonasza)
Mich	– Prophetia Michaeae (Księga Micheasza)
Nah	– Prophetia Nahum (Księga Nahuma)
Hab	– Prophetia Habacuc (Księga Habakuka)
Soph	– Prophetia Sophoniae (Księga Sofoniasza)
Ag	– Prophetia Aggaei (Księga Aggeusza)
Zach	– Prophetia Zachariae (Księga Zachariasza)
Mal	– Prophetia Malachiae (Księga Malachiasza)
1 Mac	– Liber I Maccabaeorum (1 Księga Machabejska)
2 Mac	– Liber II Maccabaeorum (2 Księga Machabejska)

NOVUM TESTAMENTUM

Mt	– Evangelium secundum Matthaeum (Ew. wg św. Mateusza)
Mc	– Evangelium secundum Marcum (Ew. wg św. Marka)
Lc	– Evangelium secundum Lucam (Ew. wg św. Łukasza)
Io	– Evangelium secundum Ioannem (Ew. wg św. Jana)
Act	– Actus Apostolorum (Dzieje Apostolskie)
Rom	– Epistula ad Romanos (List do Rzymian)
1 Cor	– Epistula ad Corinthios I (1 List do Koryntian)
2 Cor	– Epistula ad Corinthios II (2 List do Koryntian)
Gal	– Epistula ad Galatos (List do Galatów)
Eph	– Epistula ad Ephesios (List do Efezjan)
Phil	– Epistula ad Philippenses (List do Filipian)
Col	– Epistula ad Colossenses (List do Kolosan)
1 Thess	– Epistula ad Thessalonicenses I (1 List do Tesaloniczan)
2 Thess	– Epistula ad Thessalonicenses II (2 List do Tesaloniczan)

- 1 Tim – Epistula ad Timotheum I (1 List do Tymoteusza)
2 Tim – Epistula ad Timotheum II (2 List do Tymoteusza)
Tit – Epistula ad Titum (List do Tytusa)
Phlm – Epistula ad Philemonem (List do Filemona)
Heb – Epistula ad Hebraeos (List do Hebrajczyków)
Iac – Epistula Iacobi (List św. Jakuba)
1 Pe – Epistula Petri I (1 List św. Piotra)
2 Pe – Epistula Petri II (2 List św. Piotra)
1 Io – Epistula Ioannis I (1 List św. Jana)
2 Io – Epistula Ioannis II (2 List św. Jana)
3 Io – Epistula Ioannis III (3 List św. Jana)
Ids – Epistula Iudae (List św. Judy)
Apc – Apocalypsis Ioannis (Apokalipsa św. Jana)

SIGLA TESTIUM

- ACO – E. Schwartz, *Acta Conciliorum OEcumenicorum*, Berolini et Lipsiae 1927-1932.
- AHC – Annuarium Historiae Conciliorum.
- ALBERIGO – G. Alberigo, G. L. Rossetti, P.-P. Joannou, C. Leopardi, P. Prodi (eds.), *Conciliorum OEcumenicorum Decreta*, Bologna: Edizioni Dehoniane 1991.
- BrevHipp* – *Breviarium Hipponense* = Carthago (13-28 augusti 397)
- CCL – Corpus Christianorum, Series Latina.
- CanApost* – Canones Apostolorum
- CHABOT – J. B. Chabot, *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Paris: Imprimerie Nationale 1902.
- CollHisp* – Collectio Hispana, PL 84.
- ConstApost* – *Constitutiones Apostolorum*.
- CSEL – Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, 1866nn.
- CTh* – *Codex Theodosianus*.
- Decretum Gratiani* – *Corpus Iuris Canonici* vol. I, Editio Lipsiensis secunda [...], instruxit Aemilius Friedberg 1879.
- DHGE – Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques, Paris: Letourey et Ané Éditeurs 1912ss.
- DSP – *Dokumenty Soborów Powszechnych*, układ i opracowanie A. Baron, H. Pietras, Kraków: Wydawnictwo WAM 2001 (t. 1).
- HE – (Historia Ecclesiastica) „Historiae”: Eusebius Caesarensis, Socrates Scholasticus, Sozomenus, Theodoretus, Philostorgius, Evagrius.
- H-L – K. J. Hefele, H. Leclercq, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, Paris: Letourey et Ané Éditeurs 1907ss.

- MANSI – J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, Florentiae 1759ss; reprint: Paris 1901.
- MGH. – Monumenta Germaniae Historica.
- MARTINEZ-RODRIGUEZ – Martínez Diez G. – Rodríguez F., *La Colección Canónica Hispana*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1962-1992.
- PCBE – *Prosopographie chrétienne du Bas-Empire. 2, Prosopographie de l'Italie chrétienne (313-604)* sous la direction de Charles Pietri et Luce Pietri, Rome: École Française de Rome 1999-2000.
- PG – J.-P. Migne, *Patrologia Graeca*, 1857-1886.
- PL – J.-P. Migne, *Patrologia Latina*, 1844-1864.
- PLRE – A. H. M. Jones, J. R. Martindale, J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, Cambridge University Press 1971.
- RECarth – Registri Ecclesiae Carthagensis Excerpta, PL 67, 193- 223.
- SCh – Sources Chrétiennes, 1942 ss.
- SCL – Synodi et Collectiones Legum 1-11, Kraków: Wydawnictwo WAM 2006-2011.
- SEA – Studia Ephemeridis „Augustinianum”.
- THIEL – A. Thiel, *Epistolae Romanorum Pontificum genuinae et quae ad eos scriptae sunt a S. Hilario usque ad Pelagium II*, T. I, Brunbergae (Braniewo) 1868.
- VIVES – *Concilios Visigóticos e Hispano-Romanos*, ed. J. Vives, Barcelona – Madrid: Instituto Enrique Florez 1963.
- WILKINS – D. Wilkins, *Concilia Magnae Britanniae et Hiberniae a Synodo Verolamiensi A.D. CCCCXLVI ad Londiniensem A. D. MDCCXVII*, vol. 1, Londini 1737.
- ŻMT – ŻRÓDŁA MYŚLI TEOLOGICZNEJ, Kraków.

SIGLA COMMUNIA

- a. – annus
- add. – addidit (dodaje)
- c. – canon, constitutio (kanon, konstytucja)
- ca. – circa (około)
- cap. – capitulum (rozdział)
- cf. – confer (porównaj)
- comm. – commentarius (komentarz)
- cor. – correxit (poprawił)
- del. – delevit (usunął)
- ed. – editio (wydanie)
- ep. – episcopus (biskup)
- epist. – epistula (list)
- num. – numerus (numer)
- oec. – oecumenicus (ekumeniczny)
- om. – omittit (pomija)
- p. – pagina (strona)
- s – sequens, sequentes (następny)

- ◇ – verba ab auctoribus collectionum in textu inserta (słowa dodane)

- **** – lacunae in texto (brak w tekście)

BIBLIOGRAPHIA

FONTES

Acta synodalia (Ann. 50-381), A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL vol. I, Kraków: Wydawnictwo WAM 2006.

Acta synodalia (Ann. 381-431), A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL vol. IV, Kraków: Wydawnictwo WAM 2010.

Acta synodalia (Ann. 431-504), A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL vol. VI, Kraków: Wydawnictwo WAM 2011.

Assemanus G. S., *Bibliotheca Orientalis*, Roma: Propaganda Fide 1728,
Barlow, C. *Martini episcopi Bracarensis opera omnia*, Rome: New Haven 1950.

Bruns H. Th., *Canones apostolorum et conciliorum saeculorum IV-VII*, Berolini: Reimeri 1839.

Canones Patrum Graecorum, A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL, vol. III, Kraków: Wydawnictwo WAM 2009.

Chabot J. B., *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Paris: Imprimerie Nationale 1902.

Clavis Conciliorum Occidentalium septem prioribus saeculis celebratorum, A. Weckwerth (ed.), Corpus Christianorum Claves – Subsidia 3, Turnhout: Brepols 2013.

Clercq C. de, *Concilia Galliae a. 511 – a. 695*, CCL 148 A, Turnhout: Brepols 1963.

Codicis Theodosiani Liber XVI, M. Wójcik, M. Ożóg (ed.), SCL vol. VII, Kraków: Wydawnictwo WAM 2013.

Coleti N., *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-23, Venezia 1728-1733.

Concilia Eavi Merovingici, F. Maassen (ed.), MGH Leges III, 1, Hannover 1893.

- Concilia Generalia Ecclesiae Catholicae*, 4 vol, Romae 1608-1612.
- Conciliarum omnium generalium atque provincialium collectio regia*, Parisii 1644.
- Constitutiones Apostolorum*, A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL vol. II, Kraków: Wydawnictwo WAM 2007.
- Corpus Iuris Canonici*, Editio Lipsiensis secunda..., instruxit Aemilius Friedberg, 1879-1881.
- Crabbe P., *Concilia omnia, tam generalia quam particularia*, t. 1-3, Coloniae Agrippinae 1551.
- De Loays G., *Collectio Conciliarum Hispaniae*, Madrid 1593.
- Di Berardino A. (ed.), *I canoni dei concili della chiesa antica*, SEA 95,106,119,122,137,141, Roma: Augustinianum 2006-2014.
- Dizionario dei Concili*, G. Morelli, P. Palazzini (ed.), Istituto Giovanni XXIII nella Pontificia Università Lateranense, Roma: Città Nuova Editrice 1963-1967.
- Dokumenty Soborów Powszechnych*, vol. 1, A. Baron, H. Pietras (ed.), Kraków: Wydawnictwo WAM 2001.
- Epiphanius, *Panarion* 1-39, wyd. dwujęzyczne, tłum. M. Gilski, opr. A. Baron, Kraków: UPJP II, Wydawnictwo Naukowe, 2015.
- Evagrius Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*, J. Bidez – L. Parmentier (eds.), SCh 542. 566, Paris: Cerf 2011-2014, tłum. S. Kazikowski, Warszawa: IW PAX 1990.
- Gaudemet J., Basdevant B., *Les canons des conciles mérovingiens (VIe – VIIe siècles)*, SCh 353-354, Paris: Cerf 1989.
- Gregorius Magnus, *Epistolae*, MGH *Epistolae* I-II, P. Ewald, L. M. Hartmann (eds.), Berolini 1891-1899; tłum. J. Czuj, Warszawa: IW PAX 1954-1955.
- Gregorius Turonensis, *Historia Francorum* MGH Scr. Rer. Mer. I, 1, B. Krusch (ed.), Hannoverae 1937; tekst polski: Grzegorz z Tours, *Historia Franków*, tłum. K. Liman, ks. T. Richter, Kraków: Tyniec. Wydawnictwo Benedyktynów 2002.
- Grumel V., *Les Regestes des actes du patriarcat de Constantinople, vol I. les actes des patriarches, fasc. I, (381-715)*, Istanbuł 1932.
- Hardouin G. (Harduinus), *Conciliarum collectio regia maxima* (Paris, 1715), t. 1-12 (editio Labbei emandata).
- Joannou P.-P., *Les canons des synodes particuliers*, Pontificia commissione per la redazione del codice di diritto canonico orientale. Fonti, Fasc. IX, t. I/2, Grottaferrata – Roma 1962.

- Labbe Ph. SJ, Cossarti, G. SJ, *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-17, Parisii, 1671-1672.
- Liber Pontificalis* = *Le Liber Pontificalis, texte, introduction et commentaire par l'abbé Louis Marie Duchesne, tome premier*, Paris 1886; wydanie łańcińskie polskie: Ożóg M., Pietras H. (ed.) *Liber Pontificalis*, SCL vol. IX-X, Kraków: Wydawnictwo WAM 2014-2015,
- Libri Poenitentiales*, A. Baron, H. Pietras (ed.), SCL vol. V, Kraków: Wydawnictwo WAM 2011.
- Limmer J., *Konzilien und Synoden im spätantiken Gallien von 314 bis 696 nach Christi Geburt*, 2 vol., Frankfurt a.M.: Peter Lang 2004.
- Livre des Lettres*, ed. M. Tallon, Mél. De l'Univ. Saint Joseph 32 (1955) f. 1, 52-77.
- Mai, A. *Canones Synodi Armenorum*. Scriptorum Veterum Nova Collectio X, 2, Roma 1838, 269-316 (trad. lat.)
- Mansi G. D., *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 1-31, Venezia 1759-1798, reprint: Paris 1901-1927, kolejne tomy publikowano w XIX i XX wieku. Ostatni reprint wszystkich 53 tomów jest z lat 1960-1962.
- Marcin z Bragi, *Dzieła*, trad. M. Rola, opr. M. Starowieyski, Ad Fontes VI, Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki 2008.
- Martínez Diez G. – Rodríguez F., *La Colección Canónica Hispana*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas 1966-1992.
- Paulus Diaconus, *Historia Longobardów*, tłum. I. Lewandowski, Warszawa: IW PAX 1995.
- Peltier A.-Ch., *Dictionnaire universel et complet des conciles* publié dans *l'Encyclopédie théologique* de l'abbé Jacques-Paul Migne, Paris 1847.
- Rodríguez F., *El Concilio III de Toledo*, texto crítico establecido por., w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 13-38.
- Schwartz E., *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, Berolini et Lipsiae 1927-1932.
- Socrates Scholasticus, *Historia Ecclesiastica*, G. C. Hansen (ed.), SCh 477. 493. 506., Paris: Cerf 2004-2007, tłum. S. Kazikowski, Warszawa: IW PAX 1986².
- Sozomenos, *Historia Ecclesiastica*, J. Bidez, G.C. Hansen (eds.), SCh 306. 418. 498. 516, Paris: Cerf 1983-2008, tłum. S. Kazikowski, Warszawa: IW PAX 1980.
- Thiel A., *Epistolae Romanorum Pontificum*, Braunsberg: Eduard Peter, 1868.

- Turner, C. H. *Ecclesiae occidentalis monumenta iuris antiquissima. Canonum et conciliorum graecorum interpretationes latinae*, Oxford 1899-1913.
- Victori Tonnensis, *Chronicon*, Th. Mommsen (ed.), MGH, AA. XI, Berlin 1894, 184-206.
- Vives J., *Concilios Visigóticos e Hispano-Romanos*, Barcelona-Madrid: Instituto Enrique Florez 1963.

STUDIA

- Andrade Filho R., „Paganismo e escravidão nos concílios católicos do reino visigodo de Toledo”, *Temas Medievales*, 9 (1999) 99-114.
- Andrade Filho R., „A conversão do Reino Visigodo ao catolicismo: circunstâncias e problemáticas”, *Dimensões* 23 (2009) 137-147.
- Aguirre Durán M. E., „Hagiografía, milagros y providencia: fundamentos teológico-históricos de la Historia Francorum de Gregorio de Tours (siglo VI)”, *Teología y Vida*, 52 (2011) 599-623.
- Aulisa I., „La concezione dei giudei come eretici tra tarda Antichità e Alto Medioevo”, *Vetera Christianorum* 49 (2012) 41-46.
- Barcellona R., „Il potere ambivalente dell’arte divinatoria. Profezia e politica nei concili gallici tra V e VII secolo”, w: *Annali dell’Istituto Storico italo-germanico in Trento* 25 (1999) 347-374.
- Barcellona R., *Le vedove tra i Padri e le norme*, AHC 35/1-2 (2003) 167-185.
- Barcellona R., *Lo spazio declinato al femminile nei concili gallici IV-VI sec.*, in: *Munera amicitiae. Studi di storia e cultura sulla tarda antichità offerti a Salvatore Pricoco*, a cura di R. Barcellona – T. Sardella, Soveria Mannelli: Rubettino 2003, 25-49.
- Barcellona R., *Una società allo specchio. La Gallia tardoantica nei suoi concili*, Soveria Mannelli: Rubettino 2012.
- Basdevant-Gaudemet B., *Église et autorités. Études d’histoire du droit canonique medieval*, Limoges: Presses Univeristaires 2006.
- Beltran Torreira, T.-M., „El II Concilio de Zaragoza (592) y las últimas repercusiones de la crisis arriana en la Hispania visigoda”, *Espacio Tiempo y Forma Serie III Historia Medieval* 3 (1990) 41-48.
- Blumenkranz B., *Juif et chrétiens dans le monde occidental (430-1096)*, Paris-Louvain: Peeters 2007 (pierwsze wydanie 1960).

- Bogaerts N., „La répression du paganisme et de l’arianisme dans les conciles occidentaux des IV-VII siècles”, *Problèmes d’histoire des religions* 12 (2002) 55-71.
- Bragança J. O., „A carta do papa Vigílio ao arcebispo Profuturo de Braga”, *Bracara Augusta* 21 (1967) 65-91.
- Burczak K., *Prawo azylu w ustawodawstwie synodów galijskich V-VII w.*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2005.
- Carpin A., „Il sacramento della penitenza nei Concili occidentali dal III al IX secolo”, *Sacra doctrina* 44 (1999) 2, 72-145.
- Champagne J., Szramkiewicz R., „Recherches sur le conciles des temps mérovingiens”, *Revue d’histoire de droit français et étranger* 49 (1971) 5-49.
- Cuscito G., *Fede e politica ad Aquileia, dibattito teologico e centri di potere (secoli IV – VI)*, Udine: Del Bianco 1987.
- Devreesse R., *Le patriarcat d’Antioche depuis la Paix de l’Église jusqu’à la conquête arabe. Études palestiniennes et orientales*, Paris: Gabalda 1945.
- Díaz P. C., „El siglo VI en Galia e Hispania a través de las fuentes escritas”, in: *El tiempo de los «bárbaros». Pervivencia y transformación en Galia e Hispania (ss. V-VI D. C.)*, Zona Arqueológica 11, Alcala Museo Arqueologico Regional 2010, 348-363.
- Díaz P. C., „Gregorio Magno y el reino visigodo. Un conflicto de poderes”, in: C. Azzara (ed), *Gregorio Magno, l’Impero e i «Regna»*, Firenze: SI-SMEL – Edizioni del Galluzzo 2008, 59-80.
- Díaz y Díaz M. C., „Los discursos de Recaredo: El Tomos”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 223-236.
- Feldman S., „A monarquia visigótica e a questão judaica”, *Dimensões* 20 (2008) 165-193.
- Ferreiro, A., „*De prohibitione carnis*: meat abstention and the Priscillianists”, *Zeitschrift für antikes Christentum* 11 (2007) 464-478.
- Ferreiro A., „*Sanctissimus idem princeps sic venerandum concilium adloquitur dicens*: King Reccared’s Discourses at the Third Council of Toledo (589)”, *AHC* 46 (2014) 27-52.
- Ferreiro A., „*Secundum quod sancta synodus*: Advancing the Mission of the Church through Conciliar Legislation after the Third Council of Toledo (589)”, *AHC* 44 (2012) 27-46.

- Ferreiro, A., „*Linguarum diversitate: babel and pentecost in Leander's homily and the Third Council of Toledo*”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 237-248.
- Ferrer i Higuera B., „Jueus i cristians a Hispània durant l'antiguitat tardana (417/418-654): aproximació als motius del conflicte”, *Annals del Institut d'Estudis Gironins* 38 (1996-97) 1245-1264.
- Ferreras Juan de, *Historia de España*, Madrid 1700-1727.
- Gallego-Blanco E., „Lo concilios de Toledo y la sucesión al trono visigodo”, *Anuario de historia del derecho español*, 44 (1974) 723-739.
- García-Villoslada R. (ed.), *Historia de la Iglesia Católica en España*, t. 1., BAC Mayor 16, Madrid 1979.
- Garsoïan N. G., *L'Eglise Arménienne et le grand schisme d'Orient*, CSCO 574, subsidia 100, Lovanii 1999.
- Garsoïan N. G., *Quelques précisions préliminaires sur le schisme entre les Église Byzantine et Arménienne au sujet du Concile de Chalcédoine: II. La date et les circonstances de la rupture*, Byzantina Sorbonensia 12, *L'Arménie et Byzance: Histoire et Culture*, Paris: Peeters 1988, 99-112.
- Gaudemet J., „Du droit romain tardif aux conciles mérovingiens: Les condamnations de l'inceste”, Savigny-Stiftung, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung*, 113 (1996) 369-379.
- Gaudemet J., *Les elections dans l'Église latine des origins au XVIe siècle*, Paris: Fernand Lanore 1979.
- Gaudemet J., *Les sources de droit de l'église en occident du IIe au VIIe siècle*, Paris: Cerf 1985.
- Gomez Cobo A., „Matizaciones teológicas y políticas de Leandro de Sevilla a los discursos de Recaredo en el concilio III de Toledo”, *Carthaginiensia* 15 (1999) 1-30.
- González T., „La política de los concilios de Toledo”, *Studium* 17 (1977) 3-69. 219.262.
- González Blanco A., „Lenguaje y teología en el tercer concilio de Toledo”, *Antigüedad y Cristianismo. Monografías históricas sobre la Antigüedad Tardía* 12 (1995) 375-384.
- Guarnieri C., „Note sulla presenza dei laici ai concili fino al VI secolo”, *Vetera christianorum* 20 (1983) 1-2, 77-91.
- Guerego Ventas P., *Concilios y sinodos de Toledo. Hacia una «collectio synodica Toledana»*, Toledo: Seminario Conciliar 1987.
- Guillaumont A., *U źródeł monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 2, Kraków: Tyniec. Wydawnictwo Benedyktynów, 2006.

- Hevia Ballina A., (ed.), *Las raíces visigóticas de la Iglesia en España. En torno al Concilio III de Toledo. Santoral Hispano-Mozárabe en España. Actas del congreso celebrado en Toledo (21 y 22 de septiembre de 1989)*, „Memoria Ecclesiae” 2, Oviedo: Asociación de Archiveros de la Iglesia en España 1991.
- Hillgarth, J. N., „El Concilio III de Toledo y Bisancio” w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 297-306.
- Juan M. T. de, „La gestión de los bienes en la Iglesia hispana tardoantigua: confusión patrimonial y sus consecuencias”, *Polis* 10 (1998) 167-180.
- Katz S., *The Jews in the Visigothic and Frankish Kingdoms of Spain and Gaul*, New York 1970 (pierwsze wydanie 1937).
- Kéry L., *Canonical collections of the early Middle Ages (ca. 400-1140)*, Catholic University of America Press 1998.
- Labourt J., *Le christianisme dans l'Empire Perse sous la dynastie Sassanide (224-632)*, Paris: Lecoffre 1904 (2 ed.).
- Le Coz R., *Histoire de l'Eglise d'Orient. Chrétiens d'Irak, d'Iran et de Turquie*, Paris: Cerf 1995.
- Longosz S., „Pisma przeciw synezaktom”, *Vox Patrum* 24-29 (1993-1995) 337-365.
- López Quiroga J., „El I y II Concilios de Braga y el «Parroquial Suevo»”, w: López Quiroga J., (ed.), *In Tempore Sueborum. El tiempo de los Suevos en la Gallaecia (411-585). La creación del primer reino medieval de Occidente. Volumen de Estudios*, Ourense: Servicio de Publicaciones de la Diputación Provincial de Ourense 2018, 139-144.
- Los Visigodos, historia y civilización: actas de la Semana Internacional de Estudios Visigóticos, Madrid – Toledo – Alcalá de Henares, 21-25 octubre de 1985*, Universidad de Murcia 1996.
- Maier J.-L., *Le dossier du donatisme, t. 2, De Julian l'Apostat à Saint Jean Damascène (361-750)*, TU 135, Berlin: Akademie Verlag 1989.
- Marasco G., „L'accusa di magia e i cristiani nella tarda antichità”, *Augustinianum* 51 (2011) 367-421.
- Martimort A. G., *Les diaconesses. Essai historique*, Roma: Edizioni Liturgiche 1982.
- Martin C., „Les juifs visigothiques, un peuple hérétique”, *Revue de l'histoire des religions* 234/2 (2017) 315-314.
- Martínez Díez, G., „Cánones patrimoniales del Concilio de Toledo del 589”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 565-580.

- Martins Gigante J. A., „Ambiente e significado de legislação particular do concílio de Braga”, w: Tejero E. (ed.), *El concilio de Braga y la función de la legislación particular en la Iglesia*, Salamanca: Inst. San Raimundo de Peñafort (CSIC), 1975, 13-31.
- Mécérian J., *Histoire et institutions de l'Église arménienne*, Beurouth Imprimerie Catholique 1965.
- Mellado Rodríguez, J., *Léxico de los concilios visigóticos de Toledo*, 2 vol., Córdoba: Cajasur 1990.
- Mellado Rodríguez, J., „Redacción de los cánones del Concilio III de Toledo: el canon I” w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 711-728.
- Meslin M., *La fête des kalendas de janvier dans l'empire romain. Études d'un rituel de Nouvel An*, Bruxelles: Latomus 1970.
- Monaca M., „Disposizioni dei concili gallici contro la magia e divinazione: chierici, maghi et indovini (sec. V-VI)”, w: *I concili della cristianità occidentale secoli III-V. XXX Incontro di studiosi dell'antichità cristiana (Roma 3-5 maggio 2001)*, Roma: Augudtinianum 2002, 116-143.
- Munier Ch., *Vie conciliaire et collection canoniques en Occident, IVe – XIIe siècles*, London: Variorum 1987.
- Ohme H., „Kanon ekklesiastikos die Bedeutung des altkirchlichen Kanonbegriffs”, Berlin: de Gruyter 1998.
- Orlandis, J., Ramos Lissón D., *Historia de los Concilios de la España romana y visigoda*, Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra 1986.
- Orlandis J., Ramos-Lissón D., *Die Synoden auf der Iberischen Halbinsel bis zum Einbruch des Islam (711)*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1981.
- Ożóg M., Inter duas potestates, *Polityka religijna Teoderyka Wielkiego*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2012.
- Ożóg M., Pietras H., *Praktyki magiczne w aktach synodalnych – kwestie terminologiczne i zarys problematyki*, w: *Zabobony, czary i magia w Kościele starożytnym*, red. M. Ożóg, N. Widok, Opolska Biblioteka Teologiczna 138, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO 2013, 97-117.
- Paczkowski C., „Symbolika soli w Biblii i literaturze wczesnochrześcijańskiej”, *Vox Patrum* 33/60 (2013) 221-243.
- Payne Smith R., *Thesaurus syriacus*, Oxonii 1879-1901.

- Pereira Lima M., „Gênero e sexualidades desbaratadas em dois Concílios Alto-medievais: um primeiro ensaio de leitura histórica comparada (Braga II e Toletto IV)”, *Esboços*, 23/35 (2016) 25-60.
- Pérez-Prendes Muñoz de Arraco, J. M., „La legislación de Recaredo”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 581-598.
- Pietras H., „Kim są ci, którzy 'dwa razy zawarli małżeństwo' z 8. kanonu Soboru Nicejskiego z 325 roku?”, *Studia Bobolanum* 27 (2016) z. 1, 185-204.
- Pietras H., *Praktyki magiczne w aktach synodalnych – kwestie terminologiczne i zarys problematyki*, w: *Zabobony, czary i magia w Kościele starożytnym*, red. M. Ożóg, N. Widok, Opolska Biblioteka Teologiczna 138, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO, 2013, 97-117.
- Pietri L., *La ville de Tours du IVe au VIe siècle: Naissance d'une cité chrétienne*, Roma: l'École française de Rome 1983.
- Pinell Pons, J., „Credo y comunión en la estructura de la misa hispánica según disposición del III Concilio de Toledo”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 333-342.
- Pontal O., *Histoire des conciles mérovingiens*, Paris: Cerf 1989 (tytuł oryginału: *Die Synoden im Merowingerreich*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1986).
- Pontal O., „Survivances païennes, superstitions et sorcellerie au Moyen Âge d'après les décrets des conciles et synods”, *AHC* 27/28 (1995/1996) 1-2, 129-136.
- Ramos-Lissón D., „*Communio* et synodalité dans les conciles du Royaume Suève au VIe siècle”, *Theologica* 18 (1983) 1 / 2, 95-105.
- Ramos-Lissón D., *San Martín de Dumio y el II Concilio Bracarense (572)*, *AHE* 35 (2003) 234-246.
- Riché P., „Enseignement du droit en Gaule du VIe au XIe siècle”, w: *Ius Romanum Medii Aevi* I, 5b, bb, Milano 1965.
- Rogan E., *Synods and Catechesis in Ireland, c. 445-1962*, Roma: PUG, 1987.
- Rodríguez F., „El acta del concilio III de Toledo reajuste en la documentación conciliar española”, w: Hevia Ballina A. (ed.), *Las raices visigóticas de la Iglesia en España, Memoria Ecclesiae* 2 (1991) 21-32.
- Romeo Pose E., „Transfondo teológico del III Concilio de Toledo”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 357-374.

- Ruiz de Pablos F., „Priscilianistas: actas del I concilio de Toledo recopiladas por Bartolomé Carranza”, *Hispania sacra* 53 (2001) 107, 31-40.
- Saitta, B., „La conversione di Recaredo: necessità politica o convinzione personale”, w: *Concilio III de Toledo. XIV Centenario 589-1989*, Toledo: Arzobispado 1991, 375-386.
- Sieben H. J., *Die Teilnehmer römischer Synoden des ersten Jahrtausends, Die Partikularsynode: Studien zur Geschichte der Konzilsidee*, Frankfurter theologische Studien; 37, Frankfurt, 1990.
- Smyth M., „Les canons conciliaires de la Gaule, témoins des responsabilités liturgiques épiscopale en Occident”, *Revue du droit canonique* 49 (1999) 259-277.
- Sordyl K., *Pryscylianizm. Teologia i historia*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2015.
- Stopka K., *Armenia Christiana*, Kraków: PAU 2002.
- Uciecha A., *Ascetyczna nauka w „Mowach” Afrahata*, Katowice: Księgarnia św. Jacka, 2002.
- Uciecha A., „Dziedzictwo starożytności chrześcijańskiej w zakresie opieki nad biednymi”, w: *Curatores pauperum. Źródła i tradycje kultury charytatywnej Europy Środkowej*, red. A. Barciak, Katowice, Societas Scientiarum Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, 2004, 23-26.
- Uciecha A., „Ideal bezżeństwa «Synów Przymierza» – bnay qyāma w polemice z judaizmem w *Mowach* Afrahata”, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 35/1 (2002) 90-103.
- Valente C., „As relações políticas entre o Império Bizantino e o Reino Visigodo de Toledo durante o século VI”, *Mosaico*, 11 (2018) 123-130.
- Valente C., „O judeu, Outsider no reino visigodo de Toledo”, *Ágora* 23 (2016), 116-129.
- Vogüé A. de, *Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'Antiquité I-XII*, Paris: Cerf 1991-2008.
- Zabalza Duque M., „La organización canónica Hispana en los concilios visigodos. Orígenes de una institución”, *Hispania antiqua* 7 (1977), 231-292.

Acta synodalia
ab a. 553 ad a. 600

Dokumenty synodów
od 553 do 600 roku

HIEROSOLYMA (553)¹: approbatio V Concilii Oecumenici.

AQUILEIA (553)²: adversus V Concilium.

(BEDA VENERABILIS, *De ratione temporum*, PL 90, 569)

Synodus Aquileiae facta, ob imperitiam fidei quintum universale concilium suscipere diffidit, donec salutaribus beati papae Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum caeteris Christi Ecclesiis adnuere consentit.

SELEUCIA (554)³: synodus Mar Joseph.

Cf. SCL 8, 292-306.

ARELATE (554, 29 iunii)⁴: synodus provincialis in quaestiones liturgicas, sub metropolita Sapaudo.

(MAASSEN MGH *Concilia* I, 118-119; CCL 171-173)

Hanc super omnia curam decet esse pontificis, ut de ecclesiabus Deo iuvante sibi commissis tamquam de propria, quam regit, cura sollicitudinem que indesinenter invigilet, ut frequentius adgregatis episcopis statuta canonum saepius religendo in eorum animis caritate interveniente commendet, ut, quod statutum est, inreprehensibiliter debeat custodiri et, si quid forsitan statuendum causa suggererit, unanimiter observanda decernant.

Itaque cum in Arelatense urbem episcoporum fuisset synodus adgregata pro necessariis rebus, rationabile esse credidimus antiquis canonibus non derogantes pauca tamen pro eorum ordinatu Deo adiutore subiungere.

Quibus hoc roboris maius esse credidimus, quod a plurimis caritate interveniente consentientibus pruna voluntate firmatum est.

---

¹ MANSI IX, 659-660. Cf. Nicaea II, Actio I mentionem fecit (MANSI XII, 1039).

² MANSI IX, 659-660.

³ CHABOT 352-367.

⁴ MANSI IX, 701-704; H-L. III, 169-170; O. Pontal, *Histoire des conciles mérovingiens*, Paris: Cerf 1989, 137-138.

JEROZOLIMA (553)¹: potwierdzenie V Soboru Ekumenicznego.

AKWILEJA (553)²: przeciwko V Soborowi.

(tłum. Henryk Pietras)

Synod, który odbył się w Akwilei, z powodu niedostatecznej wiedzy odmówił przyjęcia Piątego Soboru Powszechnego, aż pouczony zbawiennymi napomnieniami papieża Sergiusza zgodził się na niego przystać wraz z pozostałymi Kościołami Chrystusowymi.

SELEUCJA (554): synod Mar Josepha³.

Zob. SCL 8, 292-306.

ARLES (554, 29 czerwca)⁴: synod prowincjalny za metropolity Sapaudosa w sprawach dyscyplinarnych i liturgicznych.

(tłum. Agnieszka Caba)

Wypada, aby to przede wszystkim leżało na sercu metropolicie^A, by o powierzone sobie Kościoły z Bożą pomocą jak o własny, którym kieruje, dbał niezmiernie z troską i zaangażowaniem, aby zgromadzonym w większej liczbie biskupom często odczytując postanowienia kanonów, zaszczerpić w ich umysłach przy współudziale miłości, że co zostało postanowione, bez zastrzeżeń powinno być przestrzegane, a gdyby przypadkiem sytuacja podsunęła coś do ustalenia, by jednomyślnie uchwalali to do przestrzegania.

Przeto gdy w mieście Arles zgromadził się synod biskupów w ważnych sprawach, uznaliśmy, że jest uzasadnione, by nie uchylając starożytnych kanonów, z Bożą pomocą dodać jednak nieco nowych dla ich uporządkowania.

Uznaliśmy, że mają one tym większą moc, że przez wielu z miłością zostały zatwierdzone z gorącą ochotą.

---

^A Chociaż tytuł *pontifex* może odnosić się do każdego biskupa, kontekst zdaje się jednak wskazywać, że chodzi o biskupa o większej władzy, to znaczy o biskupa metropolitarne.

I. Ut oblatae, quae in sancto offeruntur altario, a conprovincialibus episcopis non aliter nisi ad formam Arilatensis offerantur ecclesiae. Quod si aliter aliquis facere praesumpserit, tamdiu sit a communione vel a caritate fratrum seclusus, quamdiu ipsum coetus synodalis recipit.

II. Ut monasteria vel monachorum disciplina ad eum pertineant episcopum, in cuius sunt territorio constituta¹.

III. Ut abbatibus longius a monasterio vagari sine episcopi sui permissione non liceat. Quod si fecerit, iuxta antiquos canones ab episcopo suo regulariter corrigatur.

IV. Ut presbyter diaconum vel subdiaconum de ordine deponere nescio episcopo suo non praesumat. Quod si fecerit, illi in officio vel communione recipiantur et ille anno integro a communione privatus officium implere penitus non praesumat.

V. Ut episcopi de puellarum monasteriis, quae in sua civitate constituta sunt, curam gerant nec abbatissae eius monasterii aliquid liceat contra regulam facere.

VI. Ut clericis non liceat facultates, quas ab episcopo in uso acceperunt, deteriorare.

Quod si fecerint, si iunior fuerit, disciplina corrigatur, si vero senior, ut necatur pauperum habeatur.

VII. Ut episcopus alterius clericum in gradu sine epistolam episcopi sui provehere non praesumat. Quod si praesumpserit, ille, qui ordinatus fuerit, ab honore quem acceperit remotus, quod ei commissum est, agere non praesumat et is, qui eum sciens ordinaverit, tribus mensibus communione privetur².

Sapaudus in Christi nomine episcopus ecclesiae Arelatensis constitutionem nostram relegi et subscripsi. Notavi sub die tertio kal. Iulias, anno XLIII regni domni nostri Childeberti regis, indictione tertia.

Simplicius episcopus ecclesiae Saniensis subscripsi.

In Christi nomine Antoninus episcopus ecclesiae Avennice subscripsi.

In Christi nomine Hilarius episcopus ecclesiae Diniensis subscripsi.

Clementinus in Christi nomine episcopus ecclesiae Aptensis subscripsi.

Praetextatus in Christi nomine episcopus ecclesiae Cavellice subscripsi.

Eusebius in Dei nomine episcopus subscripsi.

¹ Aurelianum (511), c. 19; Aurelianum (538), c. 21; *Decretum Gratiani* C. XVIII, q. 2, c. 17 (833).

² Cf. Arverna (535), c. 11 (SCL 8, 158).

1. Aby ofiary, które są składane na świętym ołtarzu, przez biskupów prowincji były składane nie inaczej niż na wzór Kościoła w Arles. Gdyby ktoś powążył się zuchwale postąpić inaczej, niech tak długo będzie odłączony od komunii czy też od miłości braci, aż przyjmie go zebranie synodalne.

2. Aby klasztory czy też dyscyplina mnichów podlegały temu biskupowi, na którego terenie są ustanowione¹.

3. Aby opatom nie wolno było na dłużej oddalać się od klasztoru bez pozwolenia swojego biskupa. Gdyby opat to uczynił, niech zgodnie z dawnymi kanonami zostanie prawnie skarcony przez swego biskupa.

4. Aby prezbiter bez wiedzy swego biskupa nie ważył się zuchwale składać ze stopnia święceń diakona czy subdiakona. Gdyby to uczynił, oni niech będą przyjęci w swej funkcji i we wspólnocie Kościoła, a on, przez cały rok pozbawiony komunii, niech nie waży się pełnić swej funkcji.

5. Aby biskupi troszczyli się o klasztory dziewic, które zostały ustanowione w ich mieście, a przełożonej tego klasztoru niech nie wolno czynić nic wbrew regule.

6. Aby duchownym nie wolno było uszczuplać dóbr otrzymanych od biskupa w użytkowanie.

Gdyby to uczynili, młodszy duchowny niech zostanie ukarany chłostą, zaś starszy będzie uważany za zabójcę ubogich.

7. Aby biskup cudzego duchownego bez listu jego biskupa nie ważył się promować. Gdyby się zuchwale powążył, ten wyświęcony, pozbawiony zaszczytu, który otrzymał, niech nie waży się wykonywać tego, co mu zostało powierzone, a ten, który świadomie udzielił mu święceń, niech przez trzy miesiące będzie pozbawiony komunii².

Sapaudus, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Arles, przeczytałem naszą konstytucję i podpisałem. Zanotowałem 29 czerwca, w 43. roku panowania naszego pana, króla Childeberta, w trzecim roku indykcji.

Symplicjusz, biskup Kościoła w Senez – podpisałem.

W imię Chrystusa Antoninus, biskup Kościoła w Avenay – podpisałem.

W imię Chrystusa Hilary, biskup Kościoła w Digne – podpisałem.

Klementyn, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Apt – podpisałem.

Pretekstat, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Cavaillon – podpisałem.

Euzebiusz, w imię Boże biskup – podpisałem.

Magnus in Christi nomine episcopus ecclesiae Cemelensis constitutioni subscripsi.

Avolus in Christi nomine episcopus ecclesiae Aquinsis subscripsi.

In Christi nomine Spectatus episcopus ecclesiae Foroiulensis subscripsi.

Mattheus in Christi nomine episcopus ecclesias Arausicae subscripsi.

In Christi nomine Cymianus presbyter missus a domno meo Deotherio episcopo subscripsi.

Honoratus in Christi nomine presbyter missus a domno meo Vellesio episcopo subscripsi.

Benenatus in Christi nomine presbyter missus a domno meo Basilio episcopo subscripsi.

Severus presbyter in Christi nomine ecclesiae Telonensis missus a domno meo Palladio episcopo subscripsi.

Quinidius in Christi nomine archidiaconus missus a domno meo Theodosio episcopo subscripsi.

Liberius in Christi nomine archidiaconus missus a domno meo Emeterio episcopo subscripsi.

Claudianus in Christi nomine diaconus missus a domno meo Emeterio episcopo subscripsi.

Cyprianus in Christi nomine diaconus missus a domno meo Avolo episcopo subscripsi.

DWIN (555)¹: synodus Ormianorum adversus nestorianos et calcedonianos, sub katholiko Johanne II; damnatio *Tomi ad Flavianum*; de locutione *Qui crucifixus est pro nobis*.

---

¹ MANSI IX, 771-772 (*Theimense concilium II*, 562). Cf. K. Stopka, *Armenia Christiana*, Kraków: PAU 2002, 66-69; *Livre des Lettres*, ed. M. Tallon, Mél. De l'Univ. Saint Joseph 32 (1955) f. 1, 52-77; J. Mécérian, *Histoire et institutions de l'Eglise arménienne*, Beurouth Imprimerie Catholique 1965, 66-71; N. G. Garsoïan, *L'Eglise Arménienne et le grand schisme d'Orient*, CSCO 574, subsidia 100, Lovanii 1999; N. G. Garsoïan, *Quelques précisions préliminaires sur le schisme entre les Église Byzantine et Arménienne au sujet du Concile de Chalcédoine: II. La date et les circonstances de la rupture*, Byzantina Sorbonensia 12, *L'Arménie et Byzance: Histoire et Culture*, Paris: Peeters 1988, 99-112.

Magnus, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Cimiez – podpisałem konstytucję.

Awolus, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Aix – podpisałem.

W imię Chrystusa Spektatus, biskup Kościoła we Frêjus – podpisałem.

Mateusz, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Orange – podpisałem.

W imię Chrystusa Cymianus, prezbiter wysłany przez mego pana, biskupa Deoteriusza – podpisałem.

Honorat, w imię Chrystusa prezbiter, wysłany przez mego pana, biskupa Wellezjusza – podpisałem.

Benenatus, w imię Chrystusa prezbiter, wysłany przez mego pana, biskupa Bazylego – podpisałem.

Sewer, prezbiter w imię Chrystusa Kościoła w Tulonie, wysłany przez mego pana, biskupa Palladiusza – podpisałem.

Kwinidiusz, w imię Chrystusa archidiakon, wysłany przez mego pana, biskupa Teodozjusza – podpisałem.

Liberiusz, w imię Chrystusa archidiakon, wysłany przez mego pana, biskupa Emeteriusza – podpisałem.

Klaudian, w imię Chrystusa diakon, wysłany przez mego pana, biskupa Emeteriusza – podpisałem.

Cyprian, w imię Chrystusa diakon, wysłany przez mego pana, biskupa Awolusa – podpisałem.

DWIN (555)¹: synod ormiański przeciwko nestorianom i chalcedończykom pod przewodnictwem katolikosy Jana II, potępiono *List do Flawiana* Leona, przyjęto dodatek do Trishagionu: *Qui crucifixus est pro nobis*.

PARISII (556-573)¹: sex provinciarum synodus in quaestiones disciplinales.

(MAASSEN I, 141-145; CCL 148 A, 205-210)

Admonet pontifices temporum qualitas et inprobe necessitates praecavenda conditio, ut non solum rerum praesentium, sed et futurorum quoque utilitas congrua provisione tractetur, quatenus, quos custodiae ordinatio ac pro amore divino sollicitudinis cura constringit, et praevidissee sequentia et oportune eis vigilasse probentur. Et quia sibi sacerdotes in hoc maxime consolunt, si importunorum voluntatibus obviassent noscuntur, coniuncti in unum Christo opitulante Parisius pro utilitatibus ecclesiarum, unde non leviter rationem sumus quandoquidem reddituri, in quantum divina pietas virtutem dare dignata est, temptavimus salubri consultatione prospicere, ne, dum periculosa abusione ordinatio superna negligitur, in nobis aliorum crimina vindicentur.

I. Itaque placet ac omnibus nobis convenit observari, ut, quia nonnulli memores sui per quaslibet scripturas pro capto animi de facultatibus suis ecclesiis aliquid contullisse probantur, quod a diversis Deum minus timentibus eatenus mortifera calliditate tenetur, ut aliorum oblatio illis pertineat ad ruinam nec intueri corde possint diem iudicii, dum nimiae cupiditatis delectantur ardorem: quicumque ergo immemor interitus sui res ecclesiae, ut supra diximus, delegatas iniuste possidens praesumpserit retinere et veritate comperta res Dei servis suis dissimulaverit reformare, ab omnibus ecclesiis segregatus a sancta communionem habeatur extraneus nec alium mereatur habere remedium, nisi culpa propria rerum emendatione purgaverit². Indigne enim ad altare Domini properare permittitur, qui res ecclesiasticas et audit rapere et iniuste possidere iniqua defensione perdurat; necatores enim pauperum iudicandi sunt, qui eorum taliter alimenta subtraxerint. Sacerdotalis tamen debet esse provisio, uti vindictam admonitio manifesta praecedat, ut res usurpatae iniuste quis tullit adhibita aequitate restituat. Quod si neglexerit et necessitas compulerit, postea praedonem sacerdotalis districtio maturata percussat. Neque quisquam per interregna res Dei defen-

---

¹ Secundum Mansi: a. 557; MANSI IX, 743-752; O. Pontal, *Histoire des conciles mérovingiens*, 151-155.

² Cf. Aurelianum (549), c. 13.

PARYŻ (556-573)¹: synod sześciu prowincji frankońskich w sprawach dyscyplinarnych.

(tłum. Agnieszka Caba)

Rodzaj okoliczności i stan naglącej konieczności, któremu trzeba przeciwdziałać, napomina biskupów, żeby ze stosowną przezornością zająć się tym, co korzystne nie tylko dla spraw teraźniejszych, lecz także przyszłych, ażeby potwierdzić, że ci, których wiąże nakaz dozoru i gorliwa troska o boską miłość, przewidywali następstwa i właściwie w związku z nimi byli czujni. A ponieważ kapłani najbardziej się cieszą, jeśli zapobiegą zamiarom ludzi przewrotnych, zjednoczeni w Paryżu z pomocą Chrystusa dla korzyści Kościołów – ponieważ bezwzględnie mamy zdać z tego rachunek, na ile boskie miłosierdzie raczyło dać mocy – spróbowaliśmy przez zbawieną naradę zadbać o to, byśmy nie zostali ukarani za przestępstwa innych, gdy w niebezpiecznym nadużyciu lekceważylibyśmy niebiański nakaz.

1. Przeto postanawiamy i wypada nam wszystkim przestrzegać, aby – ponieważ jest potwierdzone, że niektórzy, myśląc o sobie, jakimiś pismami dla zyskania życzliwości ze swoich zasobów przekazali coś Kościołom, co różni ludzie, którzy Boga się nie boją, trzymają z tak bardzo godnym potępienia sprytem, że cudza ofiara służy im do ruiny i nie widzą sercem dnia sądu, gdy znajdują upodobanie w ogniu nadmiernej żądz – ktokolwiek zatem niepomny swej zguby, niesłusznie posiadając powierzone majątki kościelne, jak wyżej powiedzieliśmy, poważyłby się zuchwale je zatrzymać i gdy prawda wyjdzie na jaw, ukrywałby majątek Boży, przekazując go swoim sługom, oddzielony od wszystkich Kościołów niech będzie uważany za odłączonego od świętej komunii i niech nie zasłuży na to, by mieć inne lekarstwo, jak tylko gdyby swą winę oczyścił zrekompensowaniem majątku². Niegodnie bowiem pozwala się przystępować do ołtarza Pańskiego temu, który majątek kościelny waży się zagrabić i niesłusznie przedłuża posiadanie go, posługując się niesprawiedliwym dowodzeniem. Trzeba bowiem za zabójców ubogich uważać tych, którzy w ten sposób ograbiliby ich ze środków do życia. Powinno być przedmiotem zapobiegliwości kapłanów, żeby jawne upomnienie poprzedziło karę, aby kto niesłusznie zabiera zgrabione majątki, sprawiedliwie je zwrócił. Gdyby to zlekceważył i nagliłaby potrzeba, później grabieżcę niech dotknie dojrzała sankcja kapłańska. Również nikt niech nie usiłuje bronić majątków Bożych podczas

sare nitatur, quia Dei potentia cunctorum regnorum terminos singulari dominatione concludit¹. Quod si presumerit, et ipsius offensam et praedictae damnationis periculum sustinebit. Competitoribus etiam huiusmodi frenus districtiois imponimus, qui facultates ecclesiae sub specie largitatis regiae improba subreptione pervaserint; sera namque de his rebus penitudinem commovemur, cum iam ante actis temporibus contra huiusmodi personas canonum suffulti praesidio se sacerdotes Domini erigere debuissent, uti non mansuetudo indulgentiae ad similia perpetranda improborum audaciam adhuc cotidie provocaret.

Nunc tarde iniuriarum mole depressi damnis quoque Dominicis compellentibus excitamur.

Quod si his, qui res Dei competit, in aliis, quam ubi res agitur, maxime solet terreturiis commorari, sacerdotem loci ipsius, ubi habitat, episcopus ille huiusmodi pravitate contemptus neglecto persone litteris mox reddat instructum; tunc antestis ipse fratris anxietate comperta aut pervasorem^a ammonitionem corrigat aut canonica districtione condemnet. Accedit etiam, ut temporibus discordiae supra promissionem bonae memoriae domni Clodovei regis res ecclesiarum aliqui competissent ipsas que res in fata conlapsi propriis haeredibus reliquissent. Placet et hos quoque, nisi res Dei admoniti a pontifice agnita veritate reddiderint, similiter a sanctae communionis participatione suspendi, quoniam res Dei, quae auctores eorum maturata morte credendae sunt peremisse, non debent filii ulterius possidere. Iniquum esse censemus, ut potius custodes cartarum, per quas aliquid ecclesiis a fidelibus personis legitur derelictum, quam defensores rerum creditarum, ut praeceptum est, iudicemur.

II. Et quia episcoporum res propriae ecclesiarum res esse noscuntur, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate crassatum, pervasores rerum memoratarum canonum districtione feriat vindicta, dum corregit; ut, qui non moribus propriis ac nulla conscientiae castigatione corripitur, saltim regulae obtundatur aculeis. Perpetuo enim anathemate feriat, qui res ecclesiae confiscare aut competire aut pervadere periculosa infestatione praesumpserit².

---

^a *de Clercq* persuasorem

---

¹ Cf. Turonum (567), c. 26.

² Cf. Agatha (506), c. 48-49 (SCL 8, 16-17).

interregnum, ponieważ potęga Boga szczególnym władaniem zamyka granice wszystkich panowań¹. Gdyby się na to zuchwale poważył, narazi się i na swoją szkodę, i na ryzyko wspomnianego potępienia. Tego typu ograniczenie nakładamy także na urzędników dokonujących konfiskaty, którzy zasoby Kościoła pod pozorem królewskiej hojności zagarnęliby w niegodziwym oszustwie. Późno porusza nas żal o te sprawy, ponieważ już dawniej obwarowani ochroną kanonów powinni byli powstać kapłani Pańscy przeciwko tego typu osobom, aby łaskawa pobłażliwość nadal codziennie nie prowokowała zuchwałości niegodziwców do podobnych czynów.

Teraz późno się budzimy przyciśnięci ciężarem krzywd, gdy skłania do tego także szkoda Pańska.

Jeśli więc ten, któremu przysługuje Boży majątek, ma zwyczaj przebywać głównie poza terenem, o który toczy się sprawa, kapłana tego miejsca, gdzie mieszka, biskup ów, zlekceważony tego rodzaju przewrotnością bez dbałości o osobę, niech wkrótce poinstruuje pisemnie; wtedy sam zwierzchnik kościelny, dowiedziawszy się o kłopotcie brata, niech albo upomni najeżdźcę, albo skaże na karę kanoniczną. Dochodzi także i to, że w czasach niezgody niektórzy domagali się majątków kościelnych ponad obietnicę dobrej pamięci króla Chlodwiga i same majątki, poddawszy się nieuchronnym kolejom losu, pozostawili własnym dziedzicom. Postanawiamy ich także – chyba że uznawszy prawdę, napomniani przez biskupa oddaliby Boże majątki – podobnie zawiesić w uczestnictwie w świętej komunii, ponieważ majątków Bożych, co do których okazuje się, że ci, którzy je pomnożyli, utracili je, gdy nadeszła śmierć, nie powinni posiadać niczyi synowie. Uważamy, że jest niesprawiedliwe, abyśmy byli uważani raczej za strażników dokumentów, w których czyta się, że coś zostało zostawione Kościołom przez wiernych, niż za obrońców powierzonych majątków, jak zostało przykazane.

2. Ponieważ uznaje się, że majątki własne biskupów są majątkami Kościołów, gdyby co do ich zasobów postępowano z podobnym okrucieństwem, niech zaborców wspomnianych majątków ukarze kara kanoniczna, aż ich poprawi, aby ten, którego nie karzą ani jego własne obyczaje, ani żadne wyrzuty sumienia, przynajmniej został przyhamowany ostrzami reguły. Na wieki bowiem niech będzie ukarany anatema, kto niebezpieczną zaczepką poważyłby się zuchwale skonfiskować majątki Kościoła, domagać się ich lub je najeżdżać².

III. Et quia exempla boni operis a pontificibus debent primum Christo opitulante procedere, nullus episcoporum res competat alienas aut, si competitas aut a se aut ab auctore suo forte quis possedit, domino proprietatis possessionem propria absque praeiudicio liberalitatis regiae integra reformatione restituat, ut, quia Deus dona reprobatur iniquorum, non ad iudicium suum ecclesiae res exteras derelinquat.

IV. Convenit etiam universis fratribus, ut non solum praesentium rerum actos, sed et animarum quoque debeant praeparare remedia. Nullus ergo illicita coniugia contra praeceptum Domini sortire praesumat, id est fratris relictam nec novercam suam relictam que patruum vel sororem uxoris suae sibi audeat sociare neque avunculi quoque relictam, norum suae vel materterae coniugio potitur; pari etiam conditione a coniugio amatae, privignae hac filiae privignae coniunctionibus praecipimus abstinere¹.

V. Sacrarum etiam virginum neque per raptum neque per competitionis aliquas quisquam coniugia sortiatur. Similiter de earum erit coniunctionibus abstinendum – et hi, qui eas rapere aut competere voluerint, a communione removendi – quae vestium commutatione, tam viduae quam puellae, religionem, poenitentiam aut virginitatem publica fuerint declaratione professae. Quod si contra interdicta quis venerit et sacerdotem suum audire neglexerit et in praesenti a communione catholice ecclesiae habeatur extraneus et in perpetuo anathema fereatur².

VI. Et quia utilium rerum coepit causa tractare, hoc universitas praecaveri quoque debet, tam sacerdotes quam principis omnes que populus, ut nullus res alienas competere a regis audeat potestate. Nullus viduam neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere praesumat aut regis beneficio estimet postulandam. Quod si fecerit, similiter ab ecclesiae communione remotus anathematis damnatione plectatur³.

---

¹ Cf. Elvira (306), c. 61 (SCL 1, 59); Agatha (506), c. 61 (SCL 8, 19-20); Epao (517), c. 30 (SCL 8, 51); Aurelianum (541), c. 27 (SCL 8, 248); *Decretum Gratiani* C. XXXV, q. 2, c. 8 (1265).

² Aurelianum III (538), c. 19 (SCL 8, 235); Seleucia (544), c. 12 (SCL 8, 286); Gallia (475-485) = *StEcclAnt*, c. 104 (SCL 6, 271-272).

³ Cf. *Decretum Gratiani* C. XXXVI, q. 2, c. 6 (1021).

3. Ponieważ przykłady dobrego dzieła powinny z pomocą Chrystusa pochodzić najpierw od biskupów, niech żaden biskup nie domaga się cudzego majątku albo jeśli ktoś przypadkiem taki posiada, wyłudzony czy to przez siebie, czy przez pośrednika, niech panu własności w nietkniętym stanie odda swą posiadłość bez zakładania wstępnie królewskiej aprobaty, ażeby – ponieważ Bóg nie uznaje darów niesprawiedliwych – nie zostawił sobie cudzego majątku kościelnego, narażając się na sąd.

4. Wypada także, żeby wszyscy bracia nie tylko dbali o zarządzanie różnymi sprawami, lecz i przygotowywali lekarstwa dla dusz. Nikt więc niech się nie waży zawierać zabronionych małżeństw wbrew przykazaniu Pańskiemu, to znaczy niech nie waży się poślubić wdowy po bracie ani swej macochy i wdowy po stryju czy siostry swej żony ani też niech nie łączy się w związku małżeńskim z wdową po wuju, swoją synową czy ciotką; również na tych samych zasadach nakazujemy powstrzymanie się od związku ze stryjenką, pasierbicą i córką pasierbicy¹.

5. Niech nikt także nie zawiera małżeństw z konsekrowanymi dziewczynkami, ani przez porwanie, ani przez jakieś starania. Podobnie trzeba się powstrzymać od związków z tymi, które przez zmianę szat, tak wdowy, jak dziewczycy, publiczną deklaracją złożyłyby ślub życia konsekrowanego, pokuty lub dziewictwa, pod sankcją odsunięcia od komunii, oraz z porywaczami lub pretendentami. Gdyby więc ktoś postąpił wbrew zakazom i nie chciał słuchać swego kapłana, tak na teraz niech będzie uważany za będącego poza komunią Kościoła katolickiego, jak i na wieki niech zostanie ukarany anatema².

6. Ponieważ sprawa zahacza o użytkowanie rzeczy, tego także wszyscy powinni przestrzegać, tak kapłani, jak władcy i cały lud, aby nikt nie ważył się domagać się cudzego majątku od władzy królewskiej. Niech nikt wbrew woli rodziców zuchwale nie waży się ani porywać, ani uzurpować sobie wdowy lub córki drugiego za zgodą króla. Gdyby to uczynił, podobnie odsunięty od komunii Kościoła niech zostanie ukarany potępieniem przez anatema³.

VII. Et quia universis sacerdotibus ita convenit, ut, si quis de eis a communione ecclesiae pro contemptu canonum ac pervasione rerum ecclesiasticarum aliquem fortasse suspenderet, a nullo penitus episcopo recepti praesumatur. Quod si factum fuerit, his, qui eum contra interdicta receperet, et a fratrum suorum erit concordia separatus et aeterni iudices in futurum, ut confidimus, iracundiam sustenebit¹.

VIII. Et quia in aliquibus rebus consuetudo prisca negligitur ac decreta canonum violantur, placuit iuxta antiquam consuetudinem, ut canonum decreta serventur.

Nullus civibus invitis ordinetur episcopus, nisi quem populi et clericorum electio plenissima quesierit voluntate; non principes imperio neque per quamlibet conditionem contra metropolis voluntatem vel episcoporum comprovincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris iustius culmen pervaderi aliquis nimia temeritate praesumpserit, a comprovincialibus loci ipsius episcopus recepti penitus nullatenus mereatur, quem indebete ordinatum agnoscunt. Si quis de comprovincialibus recipere contra interdicta praesumpserit, sit a fratribus omnibus segregatus et ab ipsorum omnium caritate semotus. Nam de ante actis ordinationibus pontificum ita convenit, ut coniuncti metropolis cum suis comprovincialibus episcopis vel, quos vicinos episcopos eligere voluerit, in loco, ubi convenerit, iuxta antiqua statuta canonum omnia communi consilium et sententia decernantur².

IX. De genere servorum, qui sepulchris defunctorum pro qualitate ipsius ministerii depotantur, hoc placuit observari, ut, sub qua ab auctoribus fuerint conditione dimissi, sive haeredibus sive ecclesie pro defensione fuerint depotati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat conservari. Quod si ecclesia eos de his sanctis functionibus in omni parte defenderit, ecclesiae tam illi quam posteris eorum defensione in omnibus potiantur et occursum impendant.

Et quia huic definitioni cuncti fratrum interesse minime potuerunt, hoc etiam omnis congregatio sacerdotum Christo propitiante decrevit, ut consti-

---

¹ Cf. Arelate II, c. 8.

² Cf. Nicaea (325), c. 3 (DSP 1, 28).

7. Ponieważ dotyczy to wszystkich kapłanów, jeśli ktoś z nich zawiesiłby kogoś w komunii Kościoła za lekceważenie kanonów i napaść na majątki kościelne, żaden biskup niech zuchwale nie waży się go przyjąć. Gdyby to się stało, ten który przyjąłby go wbrew zakazom, będzie oddzielony od zgody swych braci i, jak ufamy, narazi się na przyszłość na gniew wiecznego Sędziego¹.

8. Ponieważ w pewnych sprawach lekceważy się dawny zwyczaj i łamie dekrety kanonów, postanowiono zgodnie ze starożytnym zwyczajem zachowywać postanowienia kanonów.

Nikt wbrew mieszkańcom niech nie będzie wyświęcany na biskupa, jak tylko ten, który został wybrany wolą ludu i duchownych w jak najpełniejszym składzie. Niech nie będzie ustanawiany rozkazem władcy ani na żadnej zasadzie wbrew woli metropolity czy współbiskupów prowincji. Gdyby ktoś nader zuchwale poważył się przez królewski nakaz sprawiedliwie^A zdobyć najwyższą godność, jako niesłusznie wyświęcony niech w ogóle nie będzie godzien być przyjęty przez współbiskupów prowincji tego miejsca. Gdyby ktoś ze współbiskupów poważył się przyjąć go wbrew zakazom, niech będzie oddzielony od wszystkich braci i odsunięty od miłości ich wszystkich. Bowiem co do wcześniejszych święceń biskupich, tak wypada, aby razem metropolita ze swoimi współbiskupami z prowincji lub sąsiednimi biskupami, których zechce wybrać, w uzgodnionym miejscu zgodnie ze starożytnymi postanowieniami kanonów wszystko uchwalali wspólną radą i postanowieniem².

9. Co do niewolników, którzy są przeznaczeni do opieki nad grobami zmarłych zgodnie z rodzajem samej służby, postanowiliśmy przestrzegać tego, na jakich warunkach byliby wyznaczeni przez osobę mającą taką władzę: czy byliby poddani spadkobiercom, czy oddani pod opiekę Kościoła. We wszystkim co do nich ma być zachowana wola zmarłego. Gdyby więc Kościół miał ich w opiece przy tych świętych funkcjach, tak oni, jak ich potomkowie niech we wszystkim mają prawo do opieki Kościoła i do ubiegania się o nią.

A ponieważ w tym rozstrzygnięciu nie mogli uczestniczyć wszyscy bracia, to także z łaską Chrystusa uchwaliło całe zgromadzenie kapłańskie, że

---

^A Łac. *iustus*. Bardziej logiczne byłoby *istius*; wtedy można by przetłumaczyć: „przez królewski nakaz zdobyć tę najwyższą godność”.

tutio praesens, quantis oblata fuerit, subscriptionibus eorum debeat roborare, quatenus in hoc, quod ab universis observandum est, universitas debeat consentire.

Probianus in Christi nomine episcopus ecclesie Betorige consensi et subscripsi.

Pretextatus in Christi nomine episcopus ecclesie Rothomagensis consensi et subscripsi.

Leontius in Christi nomine consensi.

Germanus peccator consensi et subscripsi.

Eufronius peccator consensi et subscripsi.

Felix peccator consensi et subscripsi.

Domicianus peccator consensi et subscripsi.

Chardaricus peccator consensi et subscripsi.

Gonothigernus peccator consensi.

Paternus peccator consensi et subscripsi.

Lascivus peccator consensi et subscripsi.

Chalitricus peccator consensi et subscripsi.

Edibius peccator consensi et subscripsi.

Samson subscripsi et consensi in nomine Christi.

Ferrocintus in Christi nomine episcopus consensi.

BRACCARA I (561, 1 maii)¹: synodus provincialis regis Ariamiris adversus priscillianos et in rebus disciplinae et liturgiae.

(PL 84, 561-568; *Martini Episcopi Braccarensis opera omnia*, ed. W. BARLOW, New Haven 1950, 105-115)

1. Cum Gallaeciae provinciae episcopi, id est Lucretius, Andreas, Martinus, Cottus, Ildericus, Lucetius, Timotheus, Maliosus, ex praecepto praefati gloriosissimi Ariamiri regis in metropolitana eiusdem provinciae Braca-

¹ MANSI IX, 773-784 (*concilium secundum* appellat); VIVES, 65-77. J. ORLANDIS, D. RAMOS-LISSON, *Historia de los Concilios de la España romana y visigoda*, 138-150; *Die Synoden auf der Iberischen Halbinsel bis zum Einbruch des Islam (711)*, Paderborn: Ferdinand Schöningh 1981, 77-86; MARCIN Z BRAGI, *Dziela*, Ad Fontes VI, Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki 2008; trad. M. ROLA, elab. M. STAROWIEYSKI (p. 264-291. 292-309), bibliografia 92-104. Cf. K. SORDYL, *Pryscylianizm. Teologia i historia*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2015.

obecna konstytucja, ilu została przedstawiona, tych podpisami powinna być zatwierdzona, jako że na to, czego wszyscy powinni przestrzegać, powinien zgodzić się ogół.

Probianus, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Bourges, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Pretekstat, w imię Chrystusa biskup Kościoła w Rouen, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Leoncjusz, w imię Chrystusa podpisałem.

German grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Eufroniusz grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Feliks grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Dominicjan grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Chardaryk grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Gonotigern grzesznik, podpisałem.

Paternus grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Lasciwus grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Chalitryk grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Edybiusz grzesznik, wyraziłem zgodę i podpisałem.

Samson, podpisałem i wyraziłem zgodę w imię Chrystusa.

Ferrocintus, w imię Chrystusa biskup, wyraziłem zgodę.

BRAGA I (561, 1 maja)¹: synod prowincjalny zwołany przez króla Ariamira, ogłosił anatematyzmy antypryscylian^A oraz kanony dyscyplinarne i liturgiczne.

(tłum. Agnieszka Caba)

1. Gdy biskupi prowincji Galicji, to jest Lukrecjusz, Andrzej, Marcin, Kottus, Ilderyk, Lucetiusz, Tymoteusz, Maliozus, na polecenie rzeczonoego najdostojniejszego króla Ariamira zebrali się w kościele metropolitalnym

---

^A Pryscylian, biskup Awili w Hiszpanii (nieważnie ustanowiony), głosił poglądy skrajnie ascetyczne i bliskie manicheizmowi. Przez władze świeckie uznawany był za niebezpiecznego anarchistę i jako takiego spalono go na stosie w 385 roku. Teksty tego synodu ukazują najważniejsze punkty jego nauczania.

rensis ecclesia convenissent, consedentibus simul episcopis, praesentibus quoque presbyteris, astantibusque ministris vel universo clero, Lucretius memoratae metropolitanae ecclesiae episcopus dixit: Diu est, sanctissimi fratres, quod secundum instituta venerabilium canonum et decreta catholicae et apostolicae disciplinae desiderabamus sacerdotalem inter nos fieri debere conventum, qui non solum ecclesiasticis regulis et ordinibus opportunus est, sed etiam stabilem semper efficit charitatis fraternae concordiam, dum congregati simul in nomine Domini sacerdotes ea inter se salutifera collatione requirunt quae secundum doctrinam apostolicam unitatem spiritus in vinculo pacis obtineant. Nunc igitur quoniam optatum nobis huius congregationis diem gloriosissimus atque piissimus filius noster aspirante sibi Domino regali praecepto concessit, et simul positi consedemus, prius, si placet, de institutis fidei catholicae perquiramus, tum deinde sanctorum Patrum instituta recensitis canonibus innotescant, postremo quaedam etiam quae ad obsequium Dei vel officium pertinent clericale diligentius pertractentur, ut si qua fortasse vel per ignorantiae desidiam, vel per longi temporis incuriam, aut varia inter nos habentur aut dubia, ad unam sicut decet rationis ac veritatis formulam revocentur.

Omnes episcopi dixerunt: Prosecutio tuae beatitudinis iusta est, ea namque de causa convenimus ut aliqua nobis ecclesiasticae constructionis utilitas commodetur.

2. Lucretius episcopus dixit: Prius ergo de statutis fidei sicut superius dictum est proferamus; nam licet iam olim Priscillianae haeresis contagio Hispaniarum provinciis detecta sit et damnata, ne quis tamen aut per ignorantiam aut aliquibus, ut assolet, scripturis deceptus apocryphis aliqua adhuc ipsius erroris pestilentia sit infectus, manifestius ignaris hominibus declaretur qui in ipsa extremitate mundi et in ultimis huius provinciae regionibus constituti aut exiguam aut pene nullam rectae eruditionis notitiam contigerunt. Credo autem vestrae beatitudinis fraternitatem nosse, quia eo tempore quo in his regionibus nefandissima Priscillianae sectae venena serpebant, beatissimus papa urbis Romae Leo, qui quadragesimus fere exstitit apostoli Petri successor, per Turibium notarium sedis suae ad synodum Gallaeciae

teżę prowincji Bragi, a razem z biskupami byli obecni także prezbiterzy i wszyscy ci, którzy posługują, czyli całe duchowieństwo, Lukrecjusz, biskup wspomnianego Kościoła metropolitalnego, powiedział: „Od dawna, najświętsi bracia, zgodnie z postanowieniami czcigodnych kanonów i dekretami katolickiej i apostołskiej dyscypliny pragnęliśmy odbyć między sobą kapłańskie zebranie, które nie tylko jest dogodną okolicznością do omówienia kościelnych reguł i nakazów, lecz także zawsze utrwała zgodę w braterskiej miłości, gdy zgromadzeni razem w imię Pańskie kapłani to między sobą badają na zbawiennej naradzie, co zgodnie z nauką apostołską służy jedności ducha w więzi pokoju. Teraz więc, ponieważ pod natchnieniem Pana swym królewskim nakazem udzielił nam upragnionego przez nas dnia tego zgromadzenia nasz najdostojniejszy i najpobożniejszy syn i zasiadłszy razem, zajęliśmy miejsca, najpierw, jeśli taka wola, przebadajmy zasady wiary katolickiej, a następnie po przejrzeniu kanonów niech staną się znane zasady świętych ojców, wreszcie niech bardzo pilnie zostaną omówione także pewne sprawy, które dotyczą służby Bożej, czy też oficjum spełnianego przez duchownych, ażeby jeśli przypadkiem czy przez niewiedzę, z lenistwa, czy przez długotrwałe niedbalstwo coś wśród nas jest odmiennie interpretowane albo uważane za wątpliwe, zostało, jak wypada, sprowadzone do jednej słusznej i rozumnej formuły”.

Wszyscy biskupi powiedzieli: „Wywód Twojej Czcigodności jest słuszny, bowiem po to się zebraliśmy, aby odnieść stąd jakąś korzyść dla zbudowania Kościoła”.

2. Biskup Lukrecjusz powiedział: „Najpierw więc wypowiedzmy się, jak wyżej zostało powiedziane, o zasadach wiary, bowiem chociaż już niegdyś zaraza herezji pryscylikańskiej została w hiszpańskich prowincjach odkryta i potępiona, jednak by ktoś z niewiedzy albo, jak zwykle się dzieje, oszukany jakimś sfałszowanymi pismami nie został jeszcze jakoś zarażony tym błędem, niech wyraźniej zostanie to wyłożone nieświadomym ludziom, którzy żyjąc na samym krańcu świata i w najodleglejszych regionach tej prowincji, albo w niewielkim stopniu odebrali właściwe wykształcenie, albo w ogóle go nie zaznali. Wierzę zaś, że wiecie, czcigodni bracia, iż w tym czasie, gdy w tych okolicach sęczyły się najzjadliwsze trucizny sekty pryscylikańskiej, najbardziej błogosławiony papież miasta Rzymu Leon, który był mniej więcej czterdziestym następcą apostoła Piotra^A, przez Tu-

---

^A Autorzy widocznie zdają sobie sprawę, że lista biskupów Rzymu z pierwszych trzech wieków jest bardzo niespójna.

contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxit. Cuius etiam praecepta Tarraconensis et Carthaginensis episcopi, Lusitani quoque et Baetici, facto inter se concilio, regulam fidei contra Priscillianam haeresem cum aliquibus capitulis conscribentes ad Balconium tunc huius Bracarensis Ecclesiae praesulem direxerunt. Unde quia et ipsum praescriptae fidei exemplar cum suis capitulis prae manibus hic habemus, pro instructione ignorantium, si vestrae placet reverentiae, recitetur.

Omnes episcopi dixerunt: Valde necessaria horum capitulorum est lectio, ut dum simplicioribus quibusque pristina sanctorum Patrum statuta panduntur, abominata iam olim a sede beatissimi Petri apostoli et damnatae Priscillianae haeresis figmenta cognoscant.

Lectum est exemplar fidei cum capitulis suis, quae ne prolixitatem facerent his gestis minime sunt inserta.

3. Post lectionem capitulorum omnes episcopi dixerunt: Licet horum capitulorum lectio necessaria recensita sit, tamen evidentius et simplicius ea quae sunt execrabilia, ita praepositis etiam modo capitulis declarentur, ut et qui minus est eruditus intelligat, et sic sub anathematis sententia explosa iam olim Priscilliani erroris figmenta damnentur; ut quisquis clericus vel monachus sive laicus tale aliquid sentire adhuc vel defendere fuerit deprehensus, tanquam vere putre membrum continuo de corpore abscidatur catholicae Ecclesiae, ne aut societas eius maculam suae pravitatis recte credentibus ingerat, aut amplius de permixtione talium aliquod orthodoxis reputetur opprobrium.

Proposita contra Priscillianam haeresem capitula et relecta continent haec.

I. Si quis Patrem et Filium et Spiritum sanctum non confitetur tres personas unius esse substantiae et virtutis ac potestatis, sicut catholica et apostolica Ecclesia docet, sed unam tantum ac solitariam dicit esse personam, ita ut ipse sit Pater qui Filius, ipse etiam sit Paraclitus Spiritus, sicut Sabellius et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

rybiusza, notariusza swej stolicy, skierował swoje pisma do synodu Galicji przeciwko bezbożnej sekcje Pryscyliana. Jego nakazy także biskupi Tarragony i Kartageny, a także z Luzytanii i Betyki, odbywszy synod i spisując regułę wiary przeciwko herezji pryscylikańskiej wraz z kilkoma punktami, skierowali do Balkoniusza, wówczas pasterza tego Kościoła w Bradze. To też ponieważ samą kopię zalecanego wyznania wiary wraz z owymi punktami mamy tu w rękach przed sobą, niech zostanie odczytana, jeśli się to podoba Waszej Czcigodności, dla pouczenia nieuświadomionych”.

Wszyscy biskupi powiedzieli: „Bardzo potrzebne jest odczytanie tych punktów, aby gdy pewnym ludziom prostszym przybliży się dawne postanowienia świętych ojców, poznali oni to co obrzydłe stolicy najbardziej błogosławionego apostoła Piotra i wymysły potępionej herezji pryscylikańskiej”.

Odczytana została kopia wyznania wiary z owymi punktami. Nie zostały one włączone do tych akt, by ich nie rozwlekać.

3. Po odczytaniu punktów wszyscy biskupi powiedzieli: „Chociaż odczytanie tych punktów zostało uznane za konieczne, to jednak to, co jest przeklęte, niech wyraźniej i prościej tak zostanie wyłożone w przedstawionych właśnie punktach, żeby i zrozumiał mniej wykształcony, i zostały potępione wymysły błędu Pryscyliana, odrzucone już niegdyś z anatemą. Gdyby odkryto, że jakikolwiek duchowny, mnich czy świecki coś takiego nadal myśli lub tego broni, natychmiast ma zostać odcięty od ciała Kościoła katolickiego jako członek naprawdę zgniły, aby jego towarzystwo nie skałało właściwie wierzących swoją przewrotnością, a prawowiernym nie przypisano czegoś haniebnego z powodu pomieszania z takimi poglądami”.

Przedstawione i odczytane punkty przeciwko herezji pryscylikańskiej mają treść następującą:

I. Jeśli ktoś nie wyznaje, że Ojciec, Syn i Duch Święty są trzema Osobami mającymi jedną istotę, moc i władzę, jak uczy katolicki i apostołski Kościół, lecz mówi, że jest tylko jedna, pojedyncza Osoba, tak że tym samym jest Ojciec co Syn, tym samym jest także Duch Pocieszyciel, jak mówili Sabeliusz^A i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

---

^A Sabeliusz (II/III w.) był wyznawcą monarchianizmu modalistycznego, według którego jest jeden Bóg, który tylko objawia się na trzy sposoby (łac. *modi*), jako Ojciec, Syn i Duch.

II. Si quis extra sanctam Trinitatem alia nescio quae divinitatis nomina introducit dicens, quod in ipsa divinitate sit Trinitas Trinitatis, sicut Gnostici et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

III. Si quis dicit Filium Dei Dominum nostrum antequam ex virgine nasceretur non fuisse, sicut Paulus Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

IV. Si quis Natalem Christi secundum carnem non vere honorat, sed honorare se simulat ieiunans in eodem die, et in dominico, quia Christum in vera hominis natura natum esse non credidit, sicut Cerdon, Marcion, Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

V. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia existisse, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

VI. Si quis animas humanas dicit prius in coelesti habitatione peccasse, et pro hoc in corpora humana in terram deiectas, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

VII. Si quis dicit diabolum non fuisse prius bonum angelum a Deo factum nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit eum ex chao et tenebris emersisse, nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

VIII. Si quis credit quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit, et tonitrua et fulgura et tempestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate faciat, sicut Priscillianus dixit, anathema sit.

II. Jeśli ktoś oprócz Świętej Trójcy wprowadza inne, nie wiem jakie imiona Bóstwa, mówiąc, że w samym Bóstwie jest Trójca Trójcy, jak mówili gnostycy i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

III. Jeśli ktoś mówi, że Syna Bożego, Pana naszego, nie było, zanim nie narodził się z [Maryi] Dziewicy, jak mówili Paweł z Samosaty^A, Fotyn^B i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

IV. Jeśli ktoś narodzenia Chrystusa według ciała nie czci prawdziwie, lecz udaje, że czci, poszcząc w tymże dniu i w niedzielę, ponieważ nie uwierzył, że Chrystus urodził się w prawdziwej ludzkiej naturze, jak mówili Cerdon, Marcjon, Mani^C i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

V. Jeśli ktoś wierzy, że dusze ludzkie lub anioły powstały z istoty Bożej, jak mówili Mani i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

VI. Jeśli ktoś mówi, że dusze ludzkie wcześniej zgrzeszyły w niebieskim mieszkaniu i z tego względu zostały strącone na ziemię w ciała ludzkie^D, jak mówił Pryscylian, niech będzie wyklęty.

VII. Jeśli ktoś mówi, że diabeł nie był wcześniej dobrym aniołem uczynionym przez Boga ani jego natura nie była Bożym dziełem, lecz mówi, że wynurzył się on z chaosu i ciemności i nie miał żadnego swego twórcy, lecz sam jest zasadą i istotą złą, jak mówili Mani i Pryscylian, niech będzie wyklęty.

VIII. Jeśli ktoś wierzy, że pewne stworzenia na świecie uczynił diabeł i sam diabeł swoją władzą powoduje grzmoty, błyskawice, burze i susze, jak mówił Pryscylian, niech będzie wyklęty.

---

^A Paweł z Samosaty, biskup Antiochii, potępiony w 268 roku za poglądy, według których Chrystus jest tylko osobą ludzką, synem Maryi, adoptowaną na syna Bożego. Według niego Syn Boży nie istniał, nim nie urodził się z Maryi.

^B Fotyn (310-376), biskup Sirmium, zwolennik adopcjonizmu.

^C Cerdon i Marcjon byli gnostykami, Mani lub Manicheusz był twórcą dualistycznej religii mieszającej wątki chrześcijańskie i zaratustriańskie.

^D Pogląd platoński, obecny u niektórych teologów planonizujących, zwłaszcza w hipotezach Orygenesa.

IX. Si quis animas et corpora humana fatalibus stellis credit astringi, sicut pagani et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

X. Si quis duodecim signa de sideribus, quae mathematici observare solent, per singula animi vel corporis membra disposita credunt et nominibus patriarcharum ascripta dicunt, sicut Priscillianus dicit, anathema sit.

XI. Si quis coniugia humana damnat et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XII. Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum, et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIII. Si quis dicit creationem universae carnis non opificium Dei, sed malignorum esse angelorum, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XIV. Si quis immundos putat cibos carniū, quos Deus in usus hominum dedit, et non propter afflictionem corporis sui, sed quasi immunditiam putans ita ab eis absteineat, ut nec olera cocta cum carnibus praegustet, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

XV. Si quis clericorum vel monachorum praeter matrem aut germanam vel thiam vel quae proxima sibi consanguinitate iunguntur, alias aliquas quasi adoptivas feminas secum retinent et cum ipsis cohabitant, sicut Priscilliani secta docuit, anathema sit.

XVI. Si quis quinta feria paschali, quae vocatur Coena Domini, hora legitima post nonam ieiunus in ecclesia missas non tenet, sed secundum sectam Priscilliani festivitatem ipsius diei ab hora tertia per missas defunctorum soluto ieiunio colit, anathema sit.

IX. Jeśli ktoś wierzy, że przeznaczenie dusz i ciał ludzkich wyznaczają gwiazdy, jak mówili poganie i Pryscylian, niech będzie wykłęty.

X. Jeśli ktoś wierzy, że dwanaście znaków z ciał niebieskich, które mają zwyczaj obserwować matematycy, jest analogicznych do poszczególnych członków ducha czy ciała, i twierdzi, że są one przypisane do imion patriarchów, jak mówił Pryscylian, niech będzie wykłęty.

XI. Jeśli ktoś potępia ludzkie pożycie małżeńskie i wzdraga się przed płodzeniem dzieci, jak mówili Mani i Pryscylian, niech będzie wykłęty.

XII. Jeśli ktoś mówi, że ukształtowanie ludzkiego ciała jest tworem diabła, a poczęcie w łonach matek otrzymuje kształt w wyniku działania złych duchów, z powodu czego nie wierzy też w zmartwychwstanie ciała, jak mówili Mani i Pryscylian, niech będzie wykłęty.

XIII. Jeśli ktoś mówi, że stworzenie wszelkiego ciała nie jest dziełem Bożym, lecz złośliwych aniołów, jak mówili Mani i Pryscylian, niech będzie wykłęty.

XIV. Jeśli ktoś za nieczyste uważa pokarmy mięsne, które Bóg dał ludziom na użytek, i nie dla umartwienia ciała, lecz jakby uważając to za nieczystość, tak by się od nich powstrzymywał, że nie kosztowałyby nawet jarzyn gotowanych z mięsem, jak uczyli Mani i Pryscylian, niech będzie wykłęty.

XV. Jeśli jakiś duchowny lub mnich oprócz matki, rodzonej siostry, ciotki czy innych kobiet, z którymi jest związany najbliższym pokrewieństwem, zatrzymuje przy sobie jakieś inne kobiety, jakoby przybrane [krewne], i z nimi mieszka, jak nauczala sekta Pryscyliana, niech będzie wykłęty.

XVI. Jeśli ktoś w czwartek przed Wielkanocą, który nazywa się Wieczerzą Pańską, o wyznaczonej prawem godzinie po godzinie dziewiątej nie uczestniczy, poszcząc, w Mszy Świętej w kościele, lecz tak jak sekta Pryscyliana obchodzi święto tego dnia od godziny trzeciej Mszami Świętymi za zmarłych, nie zachowując postu, niech będzie wykłęty^A.

---

^A Uważano, że Komunia Święta łamie post, a powinno się go według tamtejszych zwyczajów zachowywać aż do mszy Wieczerzy Pańskiej.

XVII. Si quis scripturas, quas Priscillianus secundum suum depravavit errorem vel tractatus Dictinii quos ipse Dictinius antequam converteretur scripsit vel quaecunque haeticorum scripta sub nomine patriarcharum, prophetarum vel apostolorum suo errori consona confixerunt, legit et impia eorum figmenta sequitur aut defendit, anathema sit.

4. Propositis his capitulis et relectis Lucretius episcopus dixit: Quoniam ea, quae catholicis abominanda sunt et damnanda, manifestius et apertius etiam ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc arbitror, si vestrae fraternitati videtur, ut instituta nobis sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant; quae etsi non omnia certe vel pauca quaedam quae ad instructionem clericalis disciplinae pertinent relegantur. Omnes episcopi dixerunt: Placet hoc dictum, et congrua res est, ut quibus fortasse per incuriam abolita sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam et observent.

5. Relecti ex codice coram concilio tam generalium synodorum canones quam localium: post quorum lectionem Lucretius episcopus dixit: Ecce ex ipsa canonum lectione agnoscat sancta fraternitas vestra non solum in generalibus conciliis, sed etiam in localibus congregatos simul sacerdotes uno consensu ea quae ecclesiastico conveniebant ordini statuuisse, et secundum quod uniuscuiusque rei exhibebat ratio prospexisse, sequentes sententiam doctrinae apostolicae dicentis: *Probate quae bona sunt et tenete*¹. Si ergo placet charitati vestrae, quia sunt aliqua ecclesiasticae institutionis obsequia, quae in huius praesertim extremitate provinciae, non per contentionem, quod absit, sed magis sicut praefati sumus per incuriam aut per ignorantiam variantur, constituamus quaedam inter nos capitula, ut quae non uno modo tenentur a nobis ad unam omnino formulam revocentur.

Omnes episcopi dixerunt: Necessarium et valde hoc utile arbitramur, ut ea quae apud unumquemque nostrum varia et inordinata consuetudine retinentur, unito inter nos per Dei gratiam et concordiam celebrentur officio, et idcirco si quid illud est magnum vel parvum quibus variari videmur, ad

---

¹ 2 Thess 5, 21.

XVII. Jeśli ktoś czyta pisma, które Pryscylian przekreślił zgodnie ze swoim błędem, lub traktaty Diktyniusza, które sam Diktyniusz napisał, zanim się nawrócił, lub jakiegokolwiek pisma heretyków, które ci wymyślili zgodnie ze swoim błędem, podpisując imieniem patriarchów, proroków lub apostołów, i za ich bezbożnymi wymysłami podąża, i ich broni, niech będzie wyklęty.

4. Po przedstawieniu tych punktów i ich odczytaniu biskup Lukrecjusz powiedział: „Ponieważ to, czym katolicy powinni się brzydzić i co potępiać, zostało wyraźniej i bardziej otwarcie objaśnione także nieznanym się na rzeczy, uważam za konieczne, by w następnej kolejności – jeśli tak, bracia, uważacie – po zbadaniu starożytnych kanonów jasne się nam stały zarządzenia świętych ojców. Niech zostaną odczytane, w każdym razie jeśli nie wszystkie, to przynajmniej kilka – te, które dotyczą budowania dyscypliny duchownych”.

5. Odczytano z kodeksu wobec synodu kanony tak generalnych^A synodów, jak lokalnych. Po ich odczytaniu biskup Lukrecjusz powiedział: „Oto z samego odczytania kanonów poznajcie, świątobliwi bracia, że nie tylko na synodach generalnych, lecz także na lokalnych zgromadzeni razem kapłani jednomyślnie postanowili to, co zgadzało się z kościelnym porządkiem, i podjęli środki ostrożności zgodnie z tym, co pokazywał wzgląd na każdą rzecz, podążając za sentencją nauki apostołowskiej, która mówi: *Pochwalajcie to co dobre i trwajcie przy tym*¹. Jeśli więc to się podoba Waszej Miłości, ponieważ są pewne obowiązki wynikające z kościelnego ustroju, które zwłaszcza na rubieżach tej prowincji ulegają wypaczeniu – nie z niechęci, broń Boże, lecz raczej, jak powiedzieliśmy wcześniej, z niedbalstwa i niewiedzy – ustalmy między sobą punkty, aby to, czego nie przestrzegamy w jeden sposób, zostało sprowadzone do jednej formuły”.

Wszyscy biskupi powiedzieli: „Uważamy to za konieczne i bardzo pożyteczne, aby to, co u każdego z nas się zachowuje różnorodnym i nieuporządkowanym zwyczajem, z Bożą łaską i zgodą było wśród nas sprawowane jako jednolite oficjum. Dlatego czy jest to coś dużego, czy małego, co, jak nam się wydaje, jest wypaczone, niech zostanie, jak zostało powiedziane, sprowadzone do jednej formuły, opatrzone rozsądnie stosowny-

---

^A Tutaj chodzi prawdopodobnie o sobory powszechne, obowiązujące dla całego Kościoła, jak np. Nicejski (325) czy Efeski (431). W tym samym znaczeniu znajdujemy określenie tych soborów na II Synodzie w Bradze (572), 2.

unam, sicut dictum est, formulam praefixis rationabiliter capitulis revoce-
tur: praecipue cum et de certis quibusdam causis instructionem apud nos
sedis apostolicae habeamus, quae ad interrogationem quondam venerandae
memoriae praecessoris tui Profuturi ab ipsa beatissimi Petri cathedra direc-
ta est¹.

6. Lucretius episcopus dixit: Recte vestra fraternitas pro auctoritate se-
dis apostolicae reminiscita est, quae licet eodem tempore innotuerit quo di-
recta est, tamen pro firmitate testimonii et instructione multorum, si vestrae
unanimitati complacet, quia prae manibus est, coram his omnibus relegatur.
Omnes episcopi dixerunt: Iustum est, ut quia mentio ipsius auctoritatis est
habita, quae sit eius doctrina a circumstantibus audiatur.

7. Relecta est auctoritas sedis apostolicae ad quondam Profuturum direc-
ta episcopum, quae propter prolixitatem his gestis minime est inserta. Post
cuius lectionem Lucretius episcopus dixit: Manifestius patet apostolicam
nobis opitulari doctrinam; et ideo sicut fraternitas vestra praedixit, si quid
per ignorantiam apud quosdam variat, ad uniformem concordiae regulam
praescriptis inter nos capitulis astringatur.

Proposita sunt igitur capitula et relecta, quae continent haec:

I. *De uno ordine psallendi.*

Placuit omnibus communi consensu ut unus atque idem psallendi ordo
in matutinis vel vespertinis officiis teneatur, et non diverse ac private, neque
monasteriorum consuetudines cum ecclesiastica regula sint permixtae.

II. *De solemnium diebus.*

Item placuit ut per solemnium dierum vigilias vel missas omnes eadem
et non diversas lectiones in ecclesia legant.

---

¹ VIGILIUS, *Epist. ad Profuturum*, PL 84, 829-832.